

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Teodor Nowak

R. X: 2012

Nr 18 (323)

Data odczytu: 13.6.2012

Data wydania: 27.6.2012

883. spotkanie

Jadwiga Drozdowska

Teodor Nowak (1919 – 1992), malarz, rysownik, grafik i konserwator

W tym roku przypada 20-ta rocznica śmierci artysty plastyka Teodora Nowaka, który niemal całe życie związał z Grudziądzem. Warto więc przypomnieć sylwetkę twórcy, a także sfery jego działalności.

Teodor Nowak urodził się 26 listopada 1919 roku w Małym Wiśniczu koło Bochni. Jego rodzice, Jan i Anna z Mroczków, pochodzili z dużych rodzin osiadłych od pokoleń w Małym Wiśniczu. W 1921 r. przenieśli się na Pomorze i zamieszkali wraz z potomstwem w Hanowie, miejscowości położonej koło Turznic w powiecie grudziądzkim, gdzie kupili gospodarstwo rolne. Był drugim z trojga dzieci Anny i Jana. Dzieciństwo spędził z rodzicami oraz rodzeństwem - starszym bratem Romanem i młodszą siostrą Heleną - na podgrudziądzkiej wsi. Równoległe z nauką w grudziądzkim gimnazjum, uczęszczał w latach 1935-1937 do Szkoły Malarstwa i Zdobnictwa. Pod kierunkiem Waława Piórczyńskiego rozwijał wcześniej zauważone uzdolnienia plastyczne. Waław Piórczyński (1873-1937), malarz i pedagog, uczeń m.in. Leona Wyczółkowskiego w krakowskiej ASP, w latach 1924 – 1937 był nauczycielem rysunku w Gimnazjum Męskim w Grudziądzu, a od 1932 r. prowadził wyżej wymienioną Szkołę, którą założył po przeniesieniu z Grudziądza do Gdyni Pomorskiej Szkoły Sztuk Pięknych Waława Szczeblewskiego. Kontynuował linię kształcenia wytyczoną przez Waława Szczeblewskiego. Uczył, oprócz podstaw rysunku, kompozycji, malarstwa i innych technik plastycznych, także projektowania przedmiotów użytkowych z wykorzystaniem motywów zdobnictwa kaszubskiego. Teodor Nowak po maturze, bardzo dobrze przygotowany przez Waława Piórczyńskiego z przedmiotów artystycznych, przystąpił do egzaminów wstępnych na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie. Po pomyślnie zdanym egzaminie konkursowym, został przyjęty na uczelnię i rozpoczął studia w roku akademickim 1937/38. W tym czasie rektorem ASP był Fryderyk Pautsch, a wśród profesorów zwyczajnych, którzy prowadzili katedry malarstwa, rysunku i rzeźby można wymienić nazwiska wybitnych artystów m.in. Władysława Jarockiego, Stanisława Kamockiego, Józefa Mehoffera, Wojciecha Weissa, Stefana Filipkiewicza, Kazimierza Sichulskiego, Ignacego Pieńkowskiego, Eugeniusza Eibischa, Xawerego Dunikowskiego i Edwarda Wittiga. Katedrę architektury dla malarzy i rzeźbiarzy prowadził prof. Józef Gałęzowski, grafiki uczył Konrad Szrednicki, a technologię i techniki malarskie wykładał Jan Hopliński.

Na krakowskiej uczelni Teodor Nowak doskonalił umiejętności i rozwijał swój talent pod kierunkiem znakomitych pedagogów, a jednocześnie twórczych i aktywnych czołowych polskich artystów. Przez pierwsze dwa lata studiował m. in. malarstwo u prof. prof. Władysława Jarockiego i Ignacego Pieńkowskiego, a rysunek u Kazimierza Sichulskiego. Po drugim roku, studia i życie w artystycznym Krakowie przerwała wojna.

W 1945 r., tuż po wyzwoleniu Grudziądza, ówczesne władze miasta powierzyły Teodorowi Nowakowi obowiązki kierownika Wydziału Kultury. W ramach tego działania, 1 kwietnia 1945 r. przystąpił wraz z przedwojennym woźnym muzeum Czesławem Panfilem oraz miłośnikiem regionu i działaczem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego Józefem Błachnio, do usuwania szkód w budynku Muzeum przy ul. Lipowej 28 oraz porządkowania i ewidencjonowania ocalałych

zbiorów. Zapewne też z inicjatywy Teodora Nowaka, przy aprobacie Józefa Błachnio, który otrzymał nominację na pierwszego powojennego kierownika Muzeum, została zorganizowana i udostępniona 15 września 1945 r. Wystawa artystów plastyków z Grudziądza. Pokazano na niej 93 dzieła pięciu autorów: Kazimierzy Krzyszkowskiej, Kazimierzy Wolskiej – Jazłowińskiej, Bolesława Zacharka, Wiktora Hellera oraz Teodora Nowaka. Młody artysta zaprezentował 28 prac, w tym portrety, martwe natury i pejzaże wykonane techniką olejną, pastelami oraz kredką. Ta pierwsza powojenna wystawa sztuki współczesnej w Grudziądzu była prezentowana do 15.11.1945 r.

Teodor Nowak jesienią 1945 r. powrócił na studia i swoją artystyczną edukację na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie kontynuował w latach 1945-1948. Rektorem uczelni był w tym okresie Eugeniusz Eibisch. W gronie profesorskim nastąpiły zmiany, zabrakło kilku artystów, którzy nie przeżyli wojny m.in. Kazimierz Sichulski. Pojawiły się nowe nazwiska, bowiem nominacje profesorskie otrzymali tacy twórcy jak Zbigniew Pronaszko, Maria Rudzka- Cybisowa, Czesław Rzepiński. Szczęśliwie swoje katedry objęli ponownie prof. prof. Władysław Jarocki i Ignacy Pieńkowski, to m. in. pod ich opieką Teodor Nowak kształcił się i rozwijał talent. Po trzecim roku studiów, w czasie wakacji w 1946 r. zaprezentował swoje najnowsze prace na wystawie indywidualnej w salach grudziądzkiego Muzeum.

W 1948 r. Teodor Nowak, wszechstronnie przygotowany warsztatowo i teoretycznie, już jako absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, wrócił do Grudziądza. W tym samym roku został przyjęty do grona członków rzeczywistych Okręgu Pomorskiego Związku Polskich Artystów Plastyków. Aktywnie uczestniczył w życiu artystycznym. Dużo malował i prezentował swoje prace na licznych wystawach okręgowych, objazdowych i ogólnopolskich organizowanych przez Związek. W 1950 roku ożenił się z Grudziądzką Eugenią Jana. W ich małżeństwie przyszli na świat synowie, w 1952 r. urodził się syn Adam, a w 1959 r. syn Piotr. Rodzina mieszkała początkowo przy ul. St. Staszica, następnie przy ul. Marii Skłodowskiej-Curie, a od 1954 r. przy ul. Tysiąclecia.

Artysta nie był związany etatowo z żadną instytucją. Zajmował się pracą twórczą. Uprawiał malarstwo sztalugowe i architektoniczne, rysunek i sporadycznie grafikę. W jego dorobku artystycznym dominują portrety, pejzaże, widoki miejskie i martwe natury. Teodor Nowak należał do artystów, którzy wierzą w wartości ponadczasowe malarstwa. Z rozmysłem nawiązywał do postimpresjonizmu.

Pojmował obraz przede wszystkim jako zjawisko kolorystyczne ze wszystkimi jego konsekwencjami optycznymi i psychicznymi. Przedmioty na jego obrazach są takie, jakimi stworzyła je natura albo człowiek. Pejzaż, martwa natura z kwiatami, portrety nigdy nie przestają być tym, czym są, po prostu obrazem rzeczy świata. Jego prace są wysmakowane kolorystycznie, harmonijnie skomponowane, spokojne w nastroju.

Obrazy artysty zostały zakupione przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w Warszawie, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i Komitet Wojewódzki PZPR w Bydgoszczy. Znajdują się też w zbiorach Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, Muzeum Okręgowego w Toruniu, Muzeum im. ks. dra Władysława Łęgi w Grudziądzu, w Bibliotece Miejskiej w Grudziądzu, Urzędzie Miasta Olsztyna, kolekcjach prywatnych w kraju i za granicą w Bułgarii, Francji, Rosji, Niemczech i Szwecji oraz w zbiorach rodziny.

Wprawdzie zasadniczą dziedziną twórczej wypowiedzi było malarstwo sztalugowe, artysta realizował się też w innych działaniach. Teodor Nowak na zamówienie kościołów wykonał we wnętrzach wielu świątyń na Pomorzu szereg prac z zakresu konserwacji i renowacji polichromii, części składowych ołtarzy, dzieł malarskich, rzeźb, detali snycerskich i architektonicznych oraz innych elementów wyposażenia. Prace konserwatorskie o różnym zakresie wykonał w kościołach w następujących miejscowościach: Biskupice -1960r.; Płużnica- 1964r.; Wałdowo-1965r.; Rywałd-1968r.; Leśno k. Żnina-1969r.; Kazimierz Biskupi-1969r.; Łasin-1969-73; Staw Kaliski-1970r.; Sypniewo-1970-73; Nowa Wieś Królewska-1971r.; Chojnice-1972r.; Dębowa Łąka-1973r.; Tylice k. Nowego Miasta Lubawskiego-1974r.; Mała Grzywna-1977r.; Mokre-1977r. Dla kilku kościołów namalował też obrazy o tematyce sakralnej.

W latach 1970-1971 zaprojektował i wykonał w prezbiterium kościoła Św. Ducha w Grudziądzu sgraffito przedstawiające „Zesłanie Ducha Świętego” oraz tą samą techniką stacje „Drogi Krzyżowej”.

Teodor Nowak „mimo tak absorbujących prac”, prezentował swoje obrazy na wystawach organizowanych przez Związek Polskich Artystów Plastyków, Ogólnopolską Grupę Twórczą „Zachęta”, której był członkiem oraz Grudziądzkie Muzeum. W 1980 r., po 32 latach przynależności do Związku Polskich Artystów Plastyków w Bydgoszczy i Toruniu, przeszedł do Okręgu Olsztyńskiego ZPAP i pozostał w nim do rozwiązania Związku w stanie wojennym. W tym czasie otrzymał zlecenie na wykonanie portretu Mikołaja Kopernika oraz portretu Jana z Łajs – założyciela Olsztyna. Oba portrety zdobią salę konferencyjną Urzędu Miasta. (Według obrazu Teodora Nowaka wykonano tablicę pamiątkową z wizerunkiem Jana z Łajs, która umieszczona jest na elewacji jednego z budynków na starym mieście.)

Teodor Nowak zmarł 5 października 1992 r. w Grudziądzu i został pochowany na Cmentarzu Parafialnym przy ulicy Cmentarnej. Żona artysty Eugenia zmarła w 2008 roku.

Synowie, Adam i Piotr, nie odziedziczyli talentu po ojcu. Uprawiają inne zawody, założyli własne rodziny i mieszkają w Grudziądzu.

WYSTAWY INDYWIDUALNE

1946 - Malarstwo Teodora Nowaka, Muzeum, Grudziądz (VII-XII)

1958 - Malarstwo i grafika Teodora Nowaka, Muzeum, Grudziądz (X-XII)

1975 - Grudziądz 1945 w rysunkach Teodora Nowaka, Muzeum, Grudziądz (V-VII)

UDZIAŁ W WYSTAWACH ZBIOROWYCH

1945 - Wystawa Artystów Plastyków w Grudziądzu, Muzeum, Grudziądz (IX-XI)

1946/47 - Wystawa prac członków Okręgu Pomorskiego ZPAP, Muzeum Mazurskie, Olsztyn

1948 - Wystawa prac członków Okręgu Pomorskiego ZPAP, CBWA, Poznań

-Wystawa objazdowa Okręgu Pomorskiego ZPAP, Chojnice, Tuchola, Grudziądz, Chełmno, Inowrocław, Włocławek

1949/50-Doroczna wystawa prac członków Okręgu Pomorskiego ZPAP, Pomorski Dom Sztuki, Bydgoszcz.

1951 - Pomorze w pracy i walce o pokój, CBWA, Bydgoszcz

1951/52 - II Ogólnopolska Wystawa Plastyki. Malarstwo –rzeźba -grafika, CBWA Zachęta, Warszawa.

1952 - Doroczna wystawa Okręgu Bydgoskiego ZPAP, Pomorski Dom Sztuki, Bydgoszcz

1953 - Przyjaźń polsko – radziecka w plastyce pomorskiej, Wystawa prac członków OB, ZPAP Pomorski Dom Sztuki, Bydgoszcz

1954 - IV Ogólnopolska Wystawa Plastyki. Malarstwo, rzeźba, grafika, satyra, CBWA Zachęta, Warszawa

1954 - Wystawa plastyki pomorskiej 1945 – 1954, CBWA, Bydgoszcz

1955/56- X wystawa OB ZPAP, CBWA, Bydgoszcz

1957 - Wystawa grafiki religijnej, Bydgoszcz (wystawa objazdowa)

1960 - XV Wystawa Ogólnopolskiej Grupy Twórczej Zachęta, Warszawa

1961 -Galeria Współczesnego Malarstwa Pomorskiego, Muzeum, Grudziądz

-Wystawa Ogólnopolskiej Grupy Twórczej Zachęta, Kraków

1962 - Galeria Współczesnego Malarstwa Pomorskiego, Muzeum Okręgowe, Bydgoszcz

-Galeria Współczesnego Malarstwa Pomorskiego, Salon wystawienniczy TPSP, Kraków

-Galeria Współczesnego Malarstwa Pomorskiego, Salon wystawienniczy TPSP,

Nowa Huta

-Polnische malerei der gegenwart aus der Wojewodschaft Bydgoszcz. Besitz des Staatlichen Museums Grudziadz, Kulturhistorisches Museum, Stralsund (Niemcy)

1963 - Wystawa Ogólnopolskiej Grupy Twórczej Zachęta (ZSRR)

1969 – Wystawa Ogólnopolskiej Grupy Twórczej Zachęta (ZSRR)

1970 - Wystawa Ogólnopolskiej Grupy Twórczej Zachęta (Węgry)

1977 - Wystawa środowiskowa sekcji malarstwa okręgu toruńskiego ZPAP, BWA, Toruń.

1980 - Plastyka olsztyńska w 35-leciu PRL, Hala „Urania”, Olsztyn

1983 - Życie kulturalne Grudziądza w latach międzywojennych, Muzeum, Grudziądz

1986 - Wystawa prac grudziądzkich artystów plastyków, Muzeum, Grudziądz

1992 - Widoki Grudziądza, Muzeum , Grudziądz

1994 - Graudenzener Ansichten. Aquarelle – Graphiken - Gemälde aus drei Jahrhunderten,
Westpreussisches Landesmuseum, Munster -Wolbeck

1998 - Stadt-Landschaft-Menschen. Künstler malen im Kulmer Land, Westpreussisches
Landesmuseum, Munster – Wolbeck.

1999 - Miasta – Krajobraz – Ludzie. Artyści z Ziemi Chełmińskiej, Muzeum, Grudziądz

Nagrody

1951 - II nagroda w konkursie Pomorze w Pracy i Walce o Pokój, Bydgoszcz

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.